

Den brutale præst i Helligsø - Gettrup.

Ved H. A. RIIS-OLESEN

OMKRING 1700 TALLET var der i Helligsø - Gjettrup en ejendommelig præst, som ved sit forargelige liv gav stof til mange sider i retsprotokollerne og biskoppens visitatsbøger. Denne mand hed Jacob Sørensen Schive, var født i Skive den 4. febr. 1663 som søn af rådmand Søren Jensen Ilsøe og Margrethe Mortensdatter. Han blev student fra Aalborg 1696, kandidat i 1693 og samme år gift med Abigail Hemmingsdatter, død 1739.

I 1698 blev han ansat som sognepræst i Helligsø, hvor det allerede blev galt året efter. Efter biskop Bircherods visitatsbog berettes det, at der efter cateriseringen var en svar bulder oprejst, da biskoppen tog det skriftlige klagemål frem, som menigheden havde indgivet over præsten. Biskoppen gik grundigt til værks, idet han tog alle klager frem og spurgte menigheden, om det var sandt, hvilket den bekræftede. Især drejede det sig om overfald på menighedens medlemmer. Biskoppen formanede menigheden til at vise kærlighed og forståelse overfor dens sognepræst, men samtidig fremkom han med skarpe formaninger til Jacob Schive om at vise sig sin stilling værdig med et kristent sind. Hvis det ikke bedredes, ville noget alvorligere ske.

Samme år bliver hr. Jacob Sørensen Schive i Hillesø stævnet til dom at lide, fordi han har overfaldet rytterbonden Gregers Andersen, Hillesøe, og tilføjet ham mange sår. Hr. Jacob var kommet ridende ud til Gregers Andersen og havde truffet ham i marken, hvor han trakteredede ham med mange slag. Præsten måtte vedtage en stor bøde herfor.

I året 1700 skete der det mærkelige, at hr. Jacob midt under gudstjenesten (!) gik over i et nabo hus, hvor han efter folkenes udsagn gennemsøgte huset for at finde ud af, hvor meget korn de havde (vel af hensyn til korntienden), men da præsten blev foreholdt dette usædvanlige, fortalte han, at han var gået over i huset for at få en ret fersk fisk.

Allerede i 1702 var det galt igen, idet provsten i Refs herred, hr. Peder Nielsen, indgav beretning om hr. Jacob Schives forargelige og skammelige forhold, hvorefter biskoppen gav skriftlig ordre til herredsprovsten "at indstævne for sin provsteret hr. Jacob Schive til vidnes påhør og doms lidelse formedelst de over ham indkomne beskyldninger". Den 9. september meldte provsten, at da hr. Jacob erfarede, at han skulle møde for retten, "har han krøbet til korset med sine forseelsers ydmyge afbedelse og ved en skriftlig forpligt lovet at leve et kristeligen og skikkeligen forhold til sin hustru og andre". Biskoppen bevilgede da, at processen mod ham for denne gang måtte ophøre.

Men året efter indkom der atter klager fra sognefolkene i Helligsø, og biskoppen befalede da at lade hr. Jacob indstævne. Ifølge retsprotollen fremstilledes da præsten den 31. maj 1703 i Vestervig præstegård til syn "på de såremaal og skade, han havde gjort hans hustrue". Tvende dannemænd og fire koners synsseddel forelå, hedder det. Det var Jens Andersen og Mads Larsen af

Tygstrup, tillige Karen Andersdatter af Nørboe, Maren Olufsdatter, Anne Madsdatter og Dorthe Larsdatter af Tygstrup. De berettede om et såremål over venstre øje, hvor kødet var blåslagen så bred som 3 fingre, hvilket hr. Jacob havde slået med knyttet næve. Videre var halsen oprevet af hans negle, "som havde det været hunde eller katte". De fire koner havde derpå set de blå pletter fra spark og slag på ben, lår og krop. Hun måtte for at befri sig springe op i en seng, og hun fortalte, at hun mange gange var jaget ud af huset i marken i sne og knog, og præsten var løbet efter hende med et fyrfad i hånden, hvilket naboerne kunne bevidne.

Efter at vidnerne var hørt, blev der fremlagt et indlæg af hr. Jacob, hvori han besværer sig over sin hustrus bortrømmen under gudstjenesten, hvilket var sket 3 gange, og over hendes ulydighed mod ham. Præsten indrømmer sin hidsighed, men fremførte som undskyldning, at hans hustru ikke vil deltage i gudstjenesten; kun en enkelt gang om året, når de søger Herrens bord, er hun at formå dertil. Efter mange og lange forklaringer ende indlægget med, at han indrømmer sine fejl og ønsker det skete glemt. De er ellers blevet forligte, men hans fjender i sognet har benyttet sig af det skete til at klage over ham".

Samtidig har hr. Jacob med "tiggendes bøn" bønfoldet biskoppen om at standse processen og fik endvidere "en og anden af fornemme godtfolk" til at anbefale dette - ja, end og hans egen hustru begærede med "grædende tårer, at han denne gang måtte tages til nåde". Biskop Bircherod indvilgede derfor i at lade hr. Jacob fortsætte og sagen falde. Den 18. juni 1703 visiterede biskoppen i Gettrup kirke, og da han i slutningen adspurgte menigheden om sagen, var der vel en eller anden, som havde noget at besvære sig over, "men så slemme var de dog ikke her som i hovedsognet", skriver Bircherod i sine optegnelser. Biskoppen lod hr. Jacob vide, "at for hans koners og børns skyld ville han endnu denne gang lade sagen falde, når han udgav en ny revers og strengere forpligtelse, hvilken biskoppen nogle dage senere modtog i Ydby kirke. Denne revers blev nedlagt i stiftskisten.

Forholdet bedredes ikke, for i 1704 stod hr. Jacob igen tiltalt for retten. Denne gang var det sognefolkene som vidnede imod ham. Peder Pedersen fremhævede, at præsten i skriftestolen havde tilstillet ham nogle usædvanlige spørgsmål, som han aldrig tilforn havde hørt af nogen præsts mund, og han havde holdt ham i 2 timer, så han næppe kunne gå bagefter, skønt han er en ung, frisk mand, hvilket hans nabo kunne bevidne. Imens sad præsten og beloe ham". Videre fremførte vidnet, at hr. Jacob holdt flere af menigheden fra alterets sakramente, deraf flere barselkoner. Flere vidner fremførte lignende beskyldninger. Poul Espensen i Helligsø vidnede på samme måde som P. Pedersen. Erich Larsen vandt ved ed efter loven, at han for 3 uger siden var kommet til hr. Jacob i hans præstegård og begærede "ydmygeligen" af ham, at han kunne få "et lidet barn" til dåben, men hr. Jacob udskældte ham og kaldte ham tyv og skælm såvel

som andre grove ord, men fik dog barnet døbt. På samme måde vidnede Anders Larsen, han ville have et barn døbt skærtorsdag, men præsten havde svaret ham, at djævelen skulle besætte ham og andre uhøviske ord. Han (præsten) lå i sengen og sprang op som et forstyrret menneske, så Anders Larsen måtte flygte. Barnet blev dog døbt.

Derpå kom Peder Nielsen frem med den anklage mod hr. Jacob, at han mange gange var blevet vist ned fra skriftestolen uden at kende nogen årsag hertil, uden det skulle være fordi han ikke ville hugge og tømre for præsten. Det ville han ikke, dels fordi præsten var vanskelig at være ved og fordi han ikke fik sin betaling. Alle helgens dag kom hans kone til skrifte, og da larmede hr. Jacob op i skriftestolen, så det kunne høres uden for kirken, om noget gammelt tømmer. Rasmus Larsens kone var vist fra skriftestolen tre gange, og da hun henvendte sig i præstegården for at bønfalde om det, kaldte hr. Jacob hende for en hore. Men da hun så ville gå til en anden præst, tilbød præsten hende 10 rigsdaler. Peder Nielsen spurgte da de øvrige, om de kendte noget til, at hans kone levede et nedværdigende liv, hvortil alle sognemændene svarede nej.

Et par af karlene, som tjente i præstegården, gav en frygtelig beskrivelse af, hvorledes præsten slog sin kone, så hun ofte var blå og ophovnet i ansigtet. De havde hørt hr. Jacob kalde sin kone for Caron og soldatshore. Det samme vidnede en af præstegårdens piger.

Desuden forelå der en skriftlig klage fra hr. Jacobs hustru, Abigael Henningsdatter.

Det må være gået hårdt til efter retsmødet, idet hr. Jacob senere stævner sognemændene for at få oplyst, hvem der ved sidste møde slog ham med sten. Endvidere stævnes sognedegnen, Ebbe - hans svoger - til at møde for retten og give forklaring på, hvorledes han har tvunget præstens kone til underskrive et ark blankt papir, for så siden at opnotere en hel række klagemål mod præsten. Klagen var så indleveret til provsten, som sendte den videre til biskoppen. Abigael Henningsdatter forklarede, at det var sådan, og at Ebbe Degn havde tvunget hende dertil og siden selv forfattet klagemålet, som blev sendt videre. Hun beskyldte i retten Ebbe Degn for at have opdigtet klagen. Sagen blev derefter opsat i 5 uger.

Nogle måneder efter blev der anlagt retssag mod hr. Jacob for manglende betaling angående præstegården, som er meget brøstfældig, ialt 70 sletdaler, desuden rentepenge resterende for 6 år, for kirkens brøstfældighed, enkepension m. m. Det blev meddelt, at Jens Bloch af Gammelbygaard havde på herredsfogedens vegne gjort udlæg hos hr. Jacob. Da de kom ind i præstegården, lå hr. Jacob med tilbundet hoved, og denne forklarede, at hans karl havde slået ham i hovedet med en stor sten, og fremviste et langt hul i hovedet, som var ganske blodigt. Da hr. Jacob blev spurgt, om han havde guld, sølv eller andet løvsøre at fyldestgøre kravet med, svarede præsten, at han havde sin kones ring - en guldring med ægte diamanter - som vurderedes til 24 sletdaler. Derefter sprang hr. Jacob omkring og gav mange skældsord fra sig. Da de mindede ham, at de kom på rettens vegne, sagde hr. Jacob uhøviske ord, bl. a.: retten sidder i jeres rumpe, men provsten gav ham gode ord. Dommen kom til at lyde på, at hr. Jacob skulle betale 216 sletdaler.

Et par måneder senere kræver Jens Bloch dom over hr. Jacob for hans uhøviske optræden i Helligsø præstegård

ved udlægsforretningen, og da ingen af parterne ville lade sig forlige, idømtes præsten en bøde på 20 rigsdaler til kvæsthuset og 4 rigsdaler til monsieur Bloch.

I maj 1705 sagsøgte Lars Nielsen Soldat i Helligsø hr. Jacob for hans løn, 10 dlr. Præsten nægtede at betale, idet han beskyldte karlen for at have været opsætsig og trodsig mod sin husbonde. Ved dommen skulle præsten udbetale Lars Soldat den fortjente løn 10 dlr.

Men dette lader hr. Jacob sig ikke affinde med. En måned efter stævnes Lars Nielsen Soldat for retten. Han skal gøre rede for den voldelige overlast, trusel og vold, han har haft mod sin husbond, hr. Jacob. Dennes hustru, Abigael Henningsdatter, har medgivet præsten et skriftligt indlæg, hvor Lars Soldats udyder bliver trukket frem: han har pløjet jorden, men ikke tilsået, været opsætsig og dårlig til sit arbejde, så vi måtte købe alting, slagte vædder, for de bedste skind var borttaget. Lars Soldat forlokkede og tilskyndede mig til at rejse af mit hus og tænkte ikke derpå, førend hans kammerat, som han havde bestilt, kom til gården og tog godset på 3 vogne og førte det bort og bad mig følge med. Da min mand sagde ham op, blev Niels Soldat helt ustyrlig, ønskede djævelen i ham og jog min mand ind i fæhuset med sten, og da min mand bad ham for Guds skyld ville lade ham i fred, løb han ud til en stor dyngte teglsten, som lå i gården, og hastede dem ind i fæhuset for at ramme min mand. Min mand bad, om han måtte gå ind i sit hus, men Lars sagde: Kom du herud, din skælm, du skal få en ulykke - jeg skal slå dig, så du ligger på stedet. Da min mand sagde: Lars, lad mig dog gå ind i fred, jeg kan ej ligge her i nat, slog han atter sten efter ham. Da min mand søgte at løbe ind i huset, slog han en sten efter ham, som ramte ham i hans tinding, så han faldt død om og lå vel en halv time, før han kom til sig selv. Lars løb af gården, og Thor måtte bære min mand i seng. Ved midnatstid bad jeg Thor tage over til hr. Saxe i Boddum, om denne ville komme, men Thor kom tilbage og sagde, at han var blevet forvildet.

De forskellige vidner understregede rigtigheden af sagens sammenhæng. Hr. Jacob var også fremme og viste en blodig halsklud som værende den samme, som blev blodig hin aften. Dommeren udspurgte hr. Jacob om årsagen til Lars Niensens overfald og fik svaret: opsætsighed og hidsighed. Dommeren udsatte sagen for at forhøre flere vidner.

Ved næste retsmøde fremkom forsvarere for Lars Nielsen Soldat, som påstod ham frifundet. Han havde altid været tro imod hr. Jacob. Det var denne, der yppede kiv, og Thor, som bar præsten ind, var forrykt i hovedet. Hr. Jacob havde altid træt med sine folk. Flere og flere sluttede sig til, at omtale karlen som ærlig, flittig og tro både i gård og mark.

Ved samme retsmøde fremlagde hr. Jacob en klage fra hans sognefolk, hvori de beretter, at de får en dårlig behandling, når de kommer for at hente hr. Jacob til deres syge. Han løber efter os og råber ukvemsord efter os som æsler, hunsfoter og skælmer, de kan køre andetsteds hen efter en præst. Når præsten rider rundt i sognet, går det gennem kornet, som trampes ned. Navnene som er underskrevet klagen, blev oplæst, og hr. Jacob nedlagde påstand om, at disse ikke kunne vidne imod ham. Retten ville ikke høre mere på hr. Jacobs besværligheder, idet den frikendte Lars Nielsen Soldat og idømte hr. Jacob 2 rigsdaler i bøde at betale til L. N.

At Lars Nielsen havde fået gode fortalere, skyldtes også, at han nu tjente på Vestervig Kloster, og P. Moldrup angreb hr. Jacob.

Hr. Jacob ligger stadig i stridigheder med sine sognebørn om gensidige fornærmelser m. m. Men uroen når videre ud, idet Jacob Nielsen Skriver på etatsråd Klingenberges vegne stævner hr. Jacob for tilbageholdelse af en skrifteseddel, som er meldt hr. Jacob for 2 år siden. Den havde præsten taget til sig og ikke villet levere hende igen, ej heller har han villet tage hende til skrifte eller til sakramentet i Gettrup kirke, ligeså hendes søn, som er i kgl. Maj. tjeneste i cavalleriet. Det blev et langt retsforhør, hvorunder hr. Jacob gør gældende, at både kvinden og hendes søn ikke har villet søge Guds hus og derfor havde han tilbageholdt seddelen.

Der følger retssag på retssag om hr. Jacobs forhold til menigheden, og til sidst beklager præsten sig over, at alt bliver ødelagt for ham, og alle stjæler fra ham: korn og kvæg m. m.

I 1707 er det drevet så vidt, at biskoppens tålmodighed er sluppet op, og den 19. oktober samme indstiller denne hr. Jacob til afskedigelse, hvilket sker kort efter.

Fra 1707 til 1711 hører vi ikke meget om ham, men sidstnævnte år opnår han mærkeligt nok at blive ansat som præst i Ølby, Asp og Fousing menigheder. Her var han til 1727, da han dømmes fra kaldet. Blandt de hårde beskyldninger, som særlig blev fremhævet, skal nævnes: Han vanhelligede gudstjenesten med klamren og skrigen i Guds hus, skældte tilhørerne ud for tyve, rakkerknægte og skælme, og desuden havde han lyst 4 svin i band, som var blevet taget af hans hus, ønskende forbandelse over dem, som havde været delagtige deri. Han havde desuden i slagsmål hugget med knive og søgt sin egen søn med skydevåben. Hr. Jacob Schive døde kort efter i København nogle dage før, sagen skulle for højesteret.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1959, side 78-87)